

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย เรื่อง การศึกษาวิธีที่ครูใช้แก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล
ในกรุงเทพมหานครนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่อง
ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล

1. ความสำคัญของพัฒนาการโดยรวม
2. พัฒนาการทางด้านต่างๆของเด็กวัยอนุบาล
3. ลักษณะพัฒนาการทางด้านต่างๆที่มีผลต่อพัฒนาการทางสังคม
ของเด็กวัยอนุบาล
4. ชั้นพัฒนาการทางสังคมและบุคลิกภาพ

ตอนที่ 2 การแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล

1. ความหมายของปัญหาพฤติกรรมทางสังคม
2. ความสำคัญของปัญหาพฤติกรรมทางสังคม
3. ลักษณะปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล
4. หลักเกณฑ์การพิจารณาของครูในการแยกประเภทพฤติกรรมทางสังคม
ของเด็ก
5. แนวคิดในการแก้ปัญหาโดยทั่วไป
6. แนวคิดในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล
7. เทคนิควิธีการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคม
8. ขั้นตอนในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคม

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาล

1. ความสำคัญของพัฒนาการโดยรวม

พัฒนาการของเด็กในแต่ละวัย มีความหมายและมีความสำคัญต่อชีวิต เพราะเป็นรากฐานของบุคคล เมื่อเจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัยอนุบาลซึ่งมีอายุ 4-6 ปี เป็นวัยของการเริ่มออกสู่สังคมภายนอก คือ จากสังคมครอบครัวไปสู่สังคมโรงเรียน เด็กจะต้องเรียนรู้และปรับตัวในเรื่องของการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนั้นการเข้าใจพัฒนาการด้านต่าง ๆ และพฤติกรรมของเด็กในแต่ละช่วงอายุ การรู้สาเหตุและปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมของเด็ก จึงเป็นพื้นฐานและเป็นประโยชน์ต่อทั้ง พ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูผู้สอน ที่จะช่วยจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมของเด็กให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน

2. พัฒนาการทางด้านต่างๆของเด็กวัยอนุบาล

พัฒนาการของเด็กวัยอนุบาลแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

2.1 พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เด็กวัยอนุบาลมีพัฒนาการทางด้านกายเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว เด็กในวัยนี้ชอบการเคลื่อนไหว มีความคล่องตัว ว่องไว เดินและวิ่งอย่างกระฉับกระเฉง สามารถควบคุมและบังคับการทรงตัวได้ดี กระโดดข้ามหรือเขย่งปลายเท้าได้ ยืนขาเดียวได้ สามารถขึ้นจักรยานสามล้อได้ และขึ้นลงบันไดได้คล่องขึ้น มีความพอใจและสนุกสนานกับการได้เล่นหรือลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง กล้ามเนื้อของเด็กในวัยนี้เจริญอย่างรวดเร็ว แต่กล้ามเนื้อใหญ่จะเจริญมากกว่ากล้ามเนื้อย่อย การประสานงานระหว่างกล้ามเนื้อและตายังไม่ดีนัก เด็กจึงไม่สามารถควบคุมมือและนิ้วให้เขียนหนังสืออย่างดีได้ หรือต่ายังเพ่งมองวัตถุเล็ก ๆ ไม่ได้

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของ เกรทตี (Gratty, 1970) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อในการวาดรูป พบว่า เด็กวัยนี้จะสามารถบังคับมือในการวาดรูปทรงเรขาคณิตได้ เช่น รูปวงกลม รูปสี่เหลี่ยม จากนั้นเด็กจะนำรูปทรงต่าง ๆ มาต่อกันเป็นภาพสิ่งของต่าง ๆ ได้ ต่อมาเด็กจะเริ่มวาด ภาพ คน สุนัข ต้นไม้ และจะสามารถวาดรูปทรงที่สลับซับซ้อนได้ เช่น รูปหกเหลี่ยม และเฮอว์ลอค (Hurlock, 1972) พบว่า เด็กวัยนี้สามารถ

แต่งตัวเองได้ เช่น คิดกระดุม รูดขีป ผูกเชือก รองเท้า (อ้างถึงใน ประไพพรรณ ภูมิวิศิสาร, 2525) เด็กวัยนี้สามารถควบคุมร่างกายของตนเองให้เคลื่อนไหว เคลื่อนที่ตามที่ตนต้องการได้มาก อีกทั้งสามารถควบคุมวัตถุรอบตัวในการหยิบ จับ ไขว่ วาง โยน ฯลฯ ได้มากกว่าเดิมมาก เด็กจึงไม่มีความคับข้องใจที่เกิดจากระดับพัฒนาการทางร่างกายของตนเท่าใดนัก

2.2 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

เด็กวัยอนุบาล จะมีความสามารถในด้านการรับรู้ ตลอดจนความคิดคำนึงเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด การรับรู้ทางด้านประสาทสัมผัสทั้ง 5 เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในสภาพแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มระดับความสามารถทางเชาวน์ปัญญาของเด็ก จากการศึกษาของ เวลช์ (Welch, 1940) พบว่า พัฒนาการของความคิดรวบยอดจะพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมได้ถูกต้องมากขึ้น รู้จักผลของการกระทำต่าง ๆ ที่ตามมา รวมทั้งมีความเข้าใจเกี่ยวกับ เวลา ตัวเลข การจัดกลุ่มของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งความคิดความเข้าใจนี้จะค่อย ๆ พัฒนารับตามลำดับ เด็กวัยนี้จะมีพัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็ว เด็กจะใช้ภาษาแทนความคิดของตน และใช้ภาษาติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียน เช่น การพูดคุยกับเพื่อน การเล่านิทาน เป็นต้น

ลักษณะความคิดความเข้าใจของเด็กวัยอนุบาล จะเป็นการสร้างมโนภาพขึ้นในใจ (imagination) เป็นการสร้างภาพในใจเพื่อใช้แทนบุคคล วัตถุ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะได้จากเด็กในวัยนี้ จะมีความคิดฝันในเรื่องต่าง ๆ จะแสดงออกมาในรูปของการเล่นเกมสมมุติเด็ก ๆ ชอบเล่นบทบาทสมมุติกับเพื่อน บางครั้งก็มีการเล่นแบบมีเพื่อนสมมุติ ซึ่งเป็นเพื่อนที่ได้มีตัวตน เกิดจากความนึกฝันของเด็กเอง ซึ่งความสามารถนี้ ยังนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาต่าง ๆ สำหรับการให้เหตุผลของเด็กวัยนี้ นั้น ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของการให้เหตุผลโดยใช้ความคิดของตนเป็นใหญ่ การให้เหตุผลจะมีหลักเกณฑ์มากขึ้นเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น อายุประมาณ 5 - 6 ขวบ จะใช้เหตุผลโดยดูความเป็นไปได้ในแง่ความเป็นจริงมากขึ้น

การยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เป็นลักษณะที่สำคัญของเด็กวัยอนุบาล ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะมีอิทธิพลต่อความคิด และการกระทำของเด็กเป็นอย่างมาก ซึ่งจะทำให้เด็กคิดอะไร นุ่งเข้าหาความต้องการของตนเอง ยังไม่สามารถมองความคิดเห็นในแง่ของผู้อื่นได้ เด็กวัยนี้มักจะพูดแต่เรื่องของตนเอง ไม่ฟังคนอื่นพูด ทะเลาะกันบ่อย และพยายามจะเล่น หรือหาประสบการณ์ต่าง ๆ ตามความต้องการของตนเองเท่านั้น (ประไพพรรณ ภูมิวิศิสาร, 2525)

การที่เด็กยังมีระดับสติปัญญาที่ไม่สามารถเข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรมมากนัก และยังไม่สามารถคิดหรือรับรู้จากสถานะอื่นนอกจากตนเองนี้ ทำให้เด็กไม่สามารถเข้าใจความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ และปัญหาของผู้อื่นได้คืบค่น ก่อให้เกิดความขัดแย้งกับผู้อื่นได้ง่าย และเมื่อขัดแย้งกับเพื่อนแล้วก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาทางสังคมได้คืบค่น จึงมีการทะเลาะ หรือตีกันบ้างเป็นครั้งคราว

2.3 พัฒนาการทางด้านอารมณ์

เด็กวัยอนุบาล จะมีพัฒนาการทางด้านอารมณ์เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยเด็กจะมีอารมณ์สลับซับซ้อนมากขึ้น เช่น ความโกรธ ความกลัว ความกังวล ความอิจฉาริษยา ความคับข้องใจ ส่วนอารมณ์จะรุนแรงหรือสลับซับซ้อนมากเท่าใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์การเรียนรู้

โดยปกติอารมณ์โกรธ เกิดขึ้นบนพื้นฐานของความไม่พอใจ กู้คีนอฟ (Good enough, 1931) ได้กล่าวว่า เกิดจาก 3 สาเหตุด้วยกัน คือ จากข้อขัดแย้งในการฝึกสุนัขเป็นประจำวันข้อขัดแย้งกับผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น พ่อแม่ และจากสาเหตุการปรับตัวทางสังคม โดยเฉพาะปัญหาการปรับตัวกับเพื่อน แลนเดรท (Landreth, 1941) พบว่า ในสถานการณ์โรงเรียน 75% ของความโกรธ มักเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเด็กหรือผู้ใหญ่เป็นส่วนใหญ่

ความกลัวของเด็กก่อนใหญ่ มักจะปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน เมื่อเด็กอยู่ในช่วงอายุ 2 - 6 ขวบ จากการศึกษาของ โฮมส์ (Homes, 1935) พบว่า ชนิดของความกลัวจะเปลี่ยนไปในแต่ละวัย เด็กวัย 4 - 6 ขวบ จะกลัวงู กลัวเสียงดัง และกลัวความมืด สำหรับการแสดงออก เด็กวัยนี้มักจะเรียนรู้ที่จะเก็บกดความกลัวได้ ดังนั้นการร้องไห้จึงน้อยลง แต่จะสังเกตได้จากการเปลี่ยนแปลงของผิวหน้า แววตา น้ำเสียง เป็นต้น นอกจากนี้ความกลัวยังนำมาซึ่งความกังวลใจ ความกังวลจะเกิดขึ้นก่อนความกลัวจะมาถึง ถ้าเด็กเกิดความกังวลใจมากเกินไป อาจเป็นผลร้ายต่อเด็ก ความอิจฉาริษยาเกิดจากความกลัวที่คนจะสูญเสียสถานะบางอย่างของตน จึงพยายามทำตนเป็นที่รักของครูหรือกลุ่มเพื่อน หรือกลัวจะสูญเสียความรักจากบุคคลที่ตนรัก เช่น การมีน้องใหม่

นอกจากนี้ เด็กวัยอนุบาลยังมีอารมณ์ดีใจ รักใคร่ และสนุกสนานว่าเจิง ซึ่งมาจากการมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน อารมณ์เด็กจะมั่นคงมากขึ้นเมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น และก็ยังขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวของเด็ก เช่น การอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเด็ก ตลอดจนทัศนคติและการกระทำของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น ครู กลุ่มเพื่อน เป็นต้น (ประไพพรรณ ภูมิวิติสาร, 2525)

2.4 พัฒนาการด้านสังคม

ประภาพรพรณ เอี่ยมสุภาวิชิต (2528) ได้สรุปลักษณะทางด้านสังคมของเด็กอายุ 4 - 6 ปี ไว้ดังนี้

ลักษณะของเด็กวัย 4 ปี

เด็กวัยนี้จะสนใจเด็กที่อยู่ในวัยเดียวกับเขามาก และชอบเล่นเป็นกลุ่มมากขึ้น อีกทั้งยังชอบเล่นกับเพื่อนต่างเพศด้วย เด็กผู้ชายส่วนมากจะชอบเล่นกับเด็กเพศเดียวกันมากกว่า เด็กผู้หญิง เด็กวัยนี้จะสนุกสนานกับการเล่นละคร หรือการเล่นบทบาทสมมติ โดยส่วนใหญ่สภาพที่เด็กเล่นละคร หรือบทบาทสมมติ มักจะมีความเกี่ยวข้องกับตัวของตัวเอง เช่น เด็กที่มีพ่อเป็นหมอก็จะชอบแสดงบทบาทของหมอ เป็นต้น เด็กในวัยนี้เวลาเล่นด้วยกัน มักจะให้ความร่วมมือกันมากขึ้น และเริ่มต้นที่จะใช้การชกต่อยเมื่อเกิดการขัดแย้งกัน และมักจะไม่ค่อยระมัดระวังทางด้านร่างกายมากนัก ชอบทำตัวเป็นเจ้านาย มักแสดงความไม่สุภาพ แต่ในขณะที่เดียวกันก็สามารถที่จะให้ความร่วมมือเป็นมิตร และเกิดความสบายใจที่จะทำงานด้วยกัน โดยส่วนใหญ่จะมีความสามารถที่จะยอมรับในการรอคอย การพลัดเปลี่ยน การแข่งขันและการยอมรับกฎเกณฑ์ แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ใหญ่ก็ยังต้องคอยตักเตือนอยู่เสมอ

ลักษณะของเด็กวัย 5 ปี

เด็กในวัยนี้มักจะมีความเป็นมิตร ให้ความร่วมมือและชอบกระทำสิ่งต่าง ๆ ให้ผู้อื่นพอใจ และเริ่มชอบการมีเพื่อนฝูงเป็นกลุ่มเด็ก ๆ ประมาณ 2 - 5 คน และชอบมีเพื่อนสนิท สนุกสนานกับการแสดงบทบาทสมมติ การแสดงละคร และการแสดงความขัดแย้งในกลุ่มลดน้อยลง เด็กวัยนี้เริ่มที่จะสนใจสิ่งต่าง ๆ และสนใจผู้อื่นมากกว่าที่จะสนใจตนเอง แสดงว่าเด็กเริ่มลดการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเป็นวัยที่ยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม ในขณะที่เดียวกันก็จัดได้ว่า เป็นช่วงวิกฤตของเด็กบางคนที่อยู่ในกลุ่ม แต่ไม่ยอมรับกฎเกณฑ์ของกลุ่ม

ลักษณะของเด็กวัย 6 ปี

เด็กในวัยนี้ เริ่มที่จะมีการแลกเปลี่ยนของเล่น และทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน ๆ การเข้าร่วม เล่นกับเพื่อนในระชนนี้ มักจะเล่นกับเพศเดียวกัน แต่เด็กในวัยนี้ยังจัดว่าเป็นเด็กที่ยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเขามักจะสนใจเกี่ยวกับตนเอง และสิ่งที่ผู้อื่นทำกับเขา กิจกรรมกลุ่มเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมอย่างมากสำหรับเด็กในวัยนี้ เด็กต้องการได้รับการยอมรับจากเพื่อน และมักจะแข่งขันสิ่งของให้เพื่อนอยู่เสมอ เด็กบางคนที่ต้องการการยอมรับมากจะเอาขนมหรือสิ่งของของตนเองให้เพื่อนจนหมด แต่มิตรภาพของเด็กวัยนี้ไม่มั่นคงและเลือนหายไปได้ง่าย นั่นคือ เด็กจะเปลี่ยนเพื่อนเล่นที่คิดที่สุดของเขาอยู่เรื่อย ๆ เด็กวัยนี้กล้าแสดงออก และเล่นอย่างรุนแรง พยายามที่จะแข่งขันอยู่เสมอ มีอยู่บ่อยครั้งที่เด็กต้องการจะเอาชนะมาก ๆ แต่เด็กวัยนี้ส่วนมากยังเคารพกฎเกณฑ์ของกลุ่มสนุกสนานกับการเล่นละคร แสดงบทบาทสมมติ แต่ก็สนุกกับการเล่นบทบาทจริง ๆ ด้วยเช่นกัน

พฤติกรรมทางสังคมของเด็กในวัยนี้ที่เด่นชัด คือ พฤติกรรมที่แสดงความโกรธแค้น แสดงความก้าวร้าว และการทะเลาะเบาะแว้งความโกรธแค้นของเด็กวัยนี้ นอกจากจะเกิดจากวัยที่อยากทดลองอ่านของตนเองเพราะเด็กอยากเรียนรู้ว่าตนมีความสำคัญเพียงไร และอยู่ในฐานะเช่นใด ยังอาจเกิดจากการที่ผู้ใหญ่ใช้วินัยในบ้านอย่างจู้จี้หรือไม่เหมาะสม ความโกรธแค้นในระยะแรก ๆ อาจแสดงให้เห็นถึงการที่เด็ก ยังไม่มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบุคคล หรือสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ดีนัก แต่ถ้าผู้ใหญ่พยายามเข้าใจ และโอนอ่อนผ่อนตามบ้าง อบรมสั่งสอนด้วยเหตุผล ใช้คำชมหรือการลงโทษที่เหมาะสม เด็กจะลดความโกรธแค้นลงบ้าง เมื่อมีอายุย่างเข้าปีที่ 5 หรือ 6

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่บุคคล วัตถุหรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เมื่อเด็กรู้สึกไม่ชอบใจ พฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กวัยนี้ ส่วนมากจะออกมาในรูปของการขว้างปา ทำลายของ ทำร้ายสัตว์เลี้ยง กล่าวก้าวร้าวที่ไม่สุภาพต่อบุคคลรอบข้าง และทำร้ายรังแกเพื่อน ส่วนเด็กจะมีพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้นหรือรุนแรงเพียงใด ขึ้นอยู่กับปริมาณความเครียด หรือพฤติกรรมแบบอย่างของผู้ใหญ่ที่แสดงให้เขาเห็น และขึ้นอยู่กับวิธีอบรมเลี้ยงดู

การทะเลาะเบาะแว้งระหว่างเด็ก ๆ ในวัยนี้ เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เนื่องจากเด็กยังขาดประสบการณ์ในการเล่นกับเพื่อน และยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ ๆ ที่เขาเริ่มเข้าไปเป็นสมาชิกได้คั้งๆ อย่างไรก็ตามพฤติกรรมเช่นนี้จะเป็นอยู่ระยะหนึ่ง ถ้าเด็กได้รับคำแนะนำที่ดีจากผู้ใหญ่ พฤติกรรมเหล่านี้จะค่อย ๆ จางหายไป และเด็กจะเริ่มมีการปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนได้คั้งๆโดยลำดับ แต่ถ้าผู้ใหญ่แสดงพฤติกรรมที่ดูเสมือนส่งเสริมให้เด็กเอาแต่ใจตัว การปรับตัวในหมู่เพื่อนของเด็กจะยากขึ้น (ประคินันท์ อุปรามย์, 2524)

สรุป

เด็กวัยอนุบาล อายุ 4 - 6 ปี ส่วนใหญ่เริ่มเข้าเรียนในวัยอนุบาล มีการเจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนสูงและน้ำหนักเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว สามารถเคลื่อนไหวได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถช่วยตัวเองได้ในบางเรื่อง เช่น รับประทานอาหารเองได้ อาบน้ำ แต่งตัวเองได้ สามารถเขียนหนังสือได้แต่ยังไม่ดีพอ เนื่องจากประสาทสัมผัสทางตาและมือยังไม่ประสานกันดี สามารถใช้ภาษาได้อย่างดี ช่างซักช่างถาม สามารถเล่านิทานสั้น ๆ ให้จบได้ ชอบจินตนาการและเพื่อน เด็กยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทำให้เด็กนึกถึงแต่ความต้องการของตนเอง วัยนี้เป็นเด็กเจ้าอารมณ์ เด็กจะแสดงออกมาอย่างเปิดเผย และอิสระเต็มที่ มักมีความกลัวอย่างสุดขีด อีจางอย่างไม่มีเหตุผล โมโหง่าย และจะมีอารมณ์มั่นคงขึ้นเมื่อมีอายุมากขึ้น เด็กวัยนี้มักจะมีเพื่อนน้อย และมักจะเปลี่ยนเพื่อนเสมอ ทะเลาะกันบ่อยแต่จะคืนดีกันในเวลาต่อมา เพราะเด็กลี้มง่าย ชอบเล่นเลียนแบบ แสดงบทบาทสมมติ เด็กที่โตขึ้นมีความรับผิดชอบมากขึ้น สามารถปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมได้

3. ลักษณะพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าพัฒนาการทางสังคมมีผลต่อพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ในขณะที่เดียวกันพัฒนาการเหล่านี้ก็มีผลต่อพัฒนาการทางสังคมเช่นเดียวกัน คือ

3.1 พัฒนาการทางร่างกาย เมื่อเด็กมีสภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ เด็กก็จะได้มีโอกาสวิ่งเล่น ตลอดจนมีส่วนร่วมในกิจกรรมกับเพื่อน ทำให้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และได้รับการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่ม ส่งผลให้พัฒนาการทางด้านสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว

3.2 พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กวัยอนุบาลมีพัฒนาการของความคิดรวบยอดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้เด็กมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสภาพแวดล้อมได้ถูกต้องมากขึ้น รู้จักผลของการกระทำต่าง ๆ ที่ตามมา (Welch, 1940) เมื่อเด็กสามารถคิดได้ แก้ปัญหาได้ เด็กจึงเรียนรู้วิธีการสังเกตสถานการณ์และเลือกปฏิบัติให้เหมาะสมกับสถานการณ์นั้น รู้จักเลือกวิธีแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล ทำให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างราบรื่นซึ่งส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านสังคมดีขึ้น

3.3 พัฒนาการทางด้านอารมณ์ จิตใจ เด็กวัยอนุบาลที่มีอารมณ์ดี จิตใจดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีความสนุกสนานร่าเริง ย่อมส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านสังคมของเด็ก โดยตัวเขาจะเป็นที่รักของเพื่อนและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยไม่เกิดการทะเลาะวิวาทต่อกัน เป็นโอกาสที่จะได้ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับคนหลายประเภท ระดับอายุซึ่งจะช่วยทำให้เด็กเรียนรู้และเข้าใจถึงบทบาทและสถานะทางสังคมได้อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

สรุปจะเห็นได้ว่า เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น นอกเหนือจากสมาชิกในครอบครัว ถ้าพัฒนาการทุก ๆ ด้าน ของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาการด้านร่างกาย พัฒนาการด้านสติปัญญา และพัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ มีการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามวัย ก็จะช่วยส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการด้านสังคมดีไปด้วย

ฉะนั้น จึงไม่ควรมองข้ามพัฒนาการด้านใดด้านหนึ่งของเด็กวัยอนุบาล ควรช่วยกันส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างเต็มที่และเหมาะสมตามวัย เพื่อให้เด็กเป็นบุคคลที่มีความประพฤติดีต่อไป

4. ขึ้นพัฒนาการทางสังคมและบุคลิกภาพ

ฟรอยด์ (Freud, 1951 cited in Hurlock, 1959) นักจิตวิทยาชาวออสเตรียได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของประสบการณ์ในวัยเด็ก ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ ช่วงอายุที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพอย่างยิ่งคือ ช่วงอายุในวัยเด็กเล็ก หากเด็กไม่ได้รับการตอบสนองเพียงพอในขั้นใด ก็จะทำให้เกิดอาการชะงัก (Fixation) และมีผลทำให้เกิดพฤติกรรมถดถอย (Regression) เกิดความคับข้องใจก่อให้เกิดปัญหาในการพัฒนาตัวเด็ก

จากการแบ่งของ فروด เด็กอายุ 2 - 6 ปี เป็นช่วงที่อยู่ในระยะของ Anal Stage Phallic Stage และ Latency Stage ตามลำดับ ซึ่งเป็นระยะที่เด็กกำลังมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพ ดังนี้

1. Anal Stage (1 - 2 ปี) เด็กกำลังเรียนรู้เรื่องการขับถ่าย การฝึกหัด จะต้องฝึกฝนด้วยความละมุนละม่อม ไม่ให้เด็กเกิดความรู้สึกขัดแย้ง ต้องมีความสัมพันธ์อันดีกัน ไม่ให้เกิดความตึงเครียด

2. Phallic Stage (3 - 5 ปี) เป็นระยะที่เด็กเข้าโรงเรียนและความสนใจหันไปสู่สังคมภายนอก พยายามปรับตัวให้เข้ากับคนอื่น และเรียนรู้ความคิดเห็นของคนอื่น

3. Latency Stage (6 - 13 ปี) เป็นระยะที่เด็กเข้าโรงเรียนและความสนใจหันไปสู่สังคมภายนอก พยายามปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นและเรียนรู้ความคิดเห็น
พื้นฐานทางบุคลิกภาพตามหลักของ فروด ถูกกำหนดในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต ถ้าบุคคลผ่านการพัฒนาการทุกขั้นตอนอย่างราบรื่น ได้รับความสุข ความพอใจ ได้สัมผัสอันอ่อนโยน ไม่รู้สึกเครียดในการฝึกหัด มีความรู้ความเข้าใจในความต้องการของเด็ก ไม่มีการลงโทษรุนแรง พัฒนาการทางบุคลิกภาพก็จะเป็นไปโดยปกติ และมีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์

อีริกสัน (Erikson, 1950 cited in Hurlock, 1959) เห็นความสำคัญของเด็กก่อนวัยเรียน 3 - 6 ขวบว่า เป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว หากสภาพแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ช่วยสร้างเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกที่ดี เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความคิดริเริ่มโดยอาศัยการเลียนแบบ ถ้าจัดสิ่งแวดล้อมตัวเด็กไม่พอดี สุขภาพจิตเด็กจะเล็ไป เกิดความคับข้องใจ และเป็นปมที่เด็กจะรู้สึกว่ามีความผิดคิดตัว อีริกสันย้ำความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายกับสิ่งแวดล้อมว่า มีอิทธิพลต่อพัฒนาการของเด็ก เขาได้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาการทางบุคลิกภาพออกในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระดับก่อนวัยเรียนมี 3 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความไว้วางใจ ความไม่ไว้วางใจ (Trust VS Mistrust)

เริ่มตั้งแต่เด็กอายุ 1 ปี เด็กจะสร้างความรู้สึกไว้วางใจต่อผู้สนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็ก ได้แก่ การให้อาหาร ความรัก ความอบอุ่น จะทำให้เกิดความพอใจและพัฒนาความไว้วางใจต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อม แต่ถ้าเด็กไม่ได้รับการตอบสนองความต้องการ ขาดการอุ้มชู ดูแล ให้ความรักความอบอุ่น เด็กก็จะเกิดความไม่ไว้วางใจ มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อโลก โดขั้นนี้จะไม่รู้จักรักตนเอง และรักใครไม่เป็น

ขั้นที่ 2 ความเป็นอิสระ ความละเอียด และสงสัยไม่แน่ใจ (Autonomy VS Shame and Doubt) อายุ 1 - 3 ปี เป็นวัยที่เริ่มเรียนที่จะช่วยตัวเอง หรืออาจจะเป็นผู้ที่สงสัยและละเอียดระคนกัน เด็กเริ่มจะช่วยตนเอง ชอบสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ควบคุมไม่ให้เกิดอันตราย การห้ามหรือบังคับในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องการนั้น ไม่ควรกระทำ ควรหาวิธีการฝึกให้ช่วยตัวเองอย่างละมุนละม่อม เด็กก็จะปฏิบัติได้เองโดยอัตโนมัติ

ขั้นที่ 3 ความคิดริเริ่ม - ความรู้สึกผิด (Initiative VS. Guilt) เริ่มเมื่ออายุ 3 - 6 ปี ธรรมชาติพัฒนาทักษะการรับรู้ ความคิดสติปัญญา และมีความอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น เริ่มคิดและทำสิ่งใหม่ ๆ ชอบตั้งคำถาม ควรหาทางช่วยให้เด็กคิดหาคำตอบให้ได้รับความรักความเข้าใจ จะทำให้เกิดความเชื่อมั่นในตัวเอง กล้าซักถาม มีความคิดริเริ่ม แสดงความเห็นปัญหาและไหวพริบในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ถ้าเด็กไม่ได้รับความรักความเข้าใจในธรรมชาติเด็กจะกลายเป็นคนขลาดต่อสิ่งใหม่ ๆ เก็บตัว ซ้อส จะหุ้จะทำอะไรกลัวผิดอยู่เรื่อย ๆ และจะติดตัวไปจนถึงวัยผู้ใหญ่

สรุปประสบการณ์ในวัยเด็ก และสภาพแวดล้อมที่เด็กประสบอยู่ จะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทางด้านสังคมและบุคลิกภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กในวัย 2 - 6 ปี ซึ่งเป็นระยะที่เด็กกำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว และสะสมประสบการณ์ ถ้าสภาพแวดล้อมและประสบการณ์เป็นสิ่งที่ดี เหมาะสม เด็กก็จะสามารถเรียนรู้และใช้ประสบการณ์นั้นในการปรับตัวและการพัฒนาสภาพของตน จะทำให้เด็กสามารถมีพัฒนาการทางสังคมไปสู่ขั้นสูงต่อไปอย่างสมวัย และประสบความสำเร็จในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

การแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล

1. ความหมายของปัญหาพฤติกรรมทางสังคม

วูดี้ (Woody, 1969) ได้ให้คำจำกัดความ เด็กที่มีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาว่าเป็นเด็กที่ไม่สามารถปรับตัวให้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น แสดงพฤติกรรมแตกต่างจากบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน และมีพฤติกรรมที่ขัดขวางการเรียนรู้

นดง อารยะวิญญู (2528) ได้ให้ความหมายของ "เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม" ว่า เป็นเด็กที่ประพฤติตนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ อาจจะเป็นไปในลักษณะก้าวร้าว เกเร ก่อวุ่น หรือเป็นไปในทางอดนอน หนีความจริง เจงองหงอย เพื่อฝัน หรือเชื่องซึม พฤติกรรมที่จะถือว่ามีปัญหานั้น ได้แก่ พฤติกรรมทุกพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเกณฑ์ปกติ อันจะสร้างปัญหาให้แก่ตัวเด็กเอง และผู้อื่น ซึ่ง มาสโลว์ (Maslow, 1951) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของคนปกติไว้ ดังนี้ สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ อยู่ในโลกของความเป็นจริง มีความรู้สึกมั่นคง รู้จักตนเอง มีจุดมุ่งหมายในชีวิต มีความสามารถที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ มีความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่น มองโลกในแง่ดี มีจิตใจที่เรงเบิกบาน รู้จักหาความเพลิดเพลิน และความพอใจจากสิ่งง่าย ๆ ในชีวิต มีสุขภาพดี และมีอารมณ์มั่นคง

สมพร สุกส์นีย์ (2531) ได้กล่าวว่า เด็กที่มีปัญหาทางสังคม หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมที่ไม่เป็นที่ต้องการของบุคคลรอบข้าง เป็นพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ หรือเป็นพฤติกรรมที่ขัดขวางความเจริญก้าวหน้าทางการเรียนของตนเองและผู้อื่น เช่น ไม่ให้ความร่วมมือกับกลุ่ม มีความคิดเห็นขัดแย้งต่อต้าน มักทำผิดระเบียบกฎเกณฑ์ ถือตนเองเป็นใหญ่ พุดจาหยาบค้าย ก้าวร้าว ช่มชู้ ไม่ตั้งใจเรียน เป็นต้น ซึ่งส่งผลต่อตนเอง เพื่อน ๆ ครู ตลอดจนบุคคลอื่น ๆ ให้ได้รับความยุ่งยากแฉ้อคร้อน

สรุปปัญหาพฤติกรรมทางสังคม หมายถึง การกระทำที่เด็กวัยอนุบาล แสดงออกไปในทางที่ไม่พึงปฏิบัติในโรงเรียนตามการรับรู้ของครู และความสามารถสังเกตได้ แบ่งได้เป็น ทางวาจา พุดคุยขณะเรีน พุดตะโกนเสียงดัง ช่างพ้อง พุดในทางร้าย คำเหน็ด่าว่า โต้เถียง พุดจาไม่สุภาพ พุดโกหก พุดเสียงเบา เป็นต้น ทางการกระทำ เช่น เหม่อลอย เงื้อยชากุบ ขว้างปาสิ่งของ ชอบหยิบสิ่งของโดยมิได้รับอนุญาต ทำร้ายร่างกายเพื่อน ทำร้ายร่างกายตนเอง เป็นต้น

2. ความสำคัญของปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล

เด็กวัยอนุบาล เป็นวัยออกสู่สังคมภายนอก เริ่มมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น เริ่มเรียนรู้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และเรียนรู้เพิ่มขึ้น ๆ โดยลำดับ พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกนั้นเกิดจากสิ่งกระตุ้นและมูลเหตุจูงใจทั้งภายในและภายนอกร่างกาย กล่าวคือ พฤติกรรมส่วนหนึ่ง เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการทางกายและใจ และอีกส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเนื่องจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม

แต่ไม่ว่าพฤติกรรมของเด็กจะเป็นเช่นไร และไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากสิ่งกระตุ้นภายในหรือภายนอก
 ขอบเขตของการแสดงพฤติกรรมของเด็กนั้น ยังขึ้นอยู่กับสภาพทางกายและใจของเด็ก ซึ่งรวมถึง
 ความสามารถในการแสดงพฤติกรรมตามวุฒิภาวะ และสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้ง
 ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม ซึ่งได้แก่ ท่าทีของบุคคลรอบข้าง และสภาพการณ์หรือเหตุการณ์รอบ ๆ
 ตัวเด็กตลอดจนขึ้นอยู่กับประสบการณ์โดยตรง และทางอ้อม ที่เด็กได้รับแต่เดิมด้วย ถ้ามูลเหตุ
 ปัจจุบันเหล่านี้ มิได้เอื้ออำนวยให้เด็กได้แสดงพฤติกรรมที่พึงปฏิบัติ หรือตามความคาดหวังของสังคม
 ก็เรียกได้ว่าเป็นเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมทางสังคมนั้น มีอยู่ในทุกโรงเรียน ทุกสถาบันต่างกันก็เพียง
 จำนวนมากหรือน้อย และมีปัญหาพฤติกรรมในระดับใด ซึ่งมักก่อปัญหาให้แก่ครูผู้สอนเพื่อนนักเรียน
 ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในการเรียนการสอนเด็กเหล่านั้นนั้น ครูจะต้องเผชิญกับปัญหามากมาย
 ปัญหาแรกก็คือ จะทราบได้อย่างไรว่า เด็กคนใดมีปัญหาพฤติกรรมทางสังคมประเภทใดบ้าง

3. ลักษณะปัญหาพฤติกรรมทางสังคมในโรงเรียนของเด็กวัยอนุบาล
 ลักษณะปัญหาพฤติกรรมทางสังคมในโรงเรียนของเด็กวัยอนุบาลที่สำคัญมีดังนี้

3.1 เด็กเจ้าอารมณ์ หรือ โมโหง่าย จะมีอาการต่าง ๆ เช่น ร้องไห้
 เลี้ยงดัง ลงมือลงเท้า (temper tantrums) ทบตีตนเองและผู้อื่น ขว้างปาสิ่งของ ปฏิเสธ
 คำขอร้องทุกอย่างเพื่อเป็นการประชด เป็นต้น

สาเหตุ มีความผิดปกติทางสมอง เช่น ลมชัก เชื้อหุ้มสมองอักเสบ
 การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม ถูกขัดใจ มีความผิดปกติทางจิตใจ เช่น วิตกกังวล วิตกประสาธน์ เป็นต้น

3.2 เด็กที่อิจฉาริษยา มีอาการที่แสดงออก เช่น แสดงความเป็นศัตรู
 ต่อคู่แข่งด้วยการหยิก ตี กัด ข่วน เพื่อเป็นการกีดกัน พยายามแข่งขันเพื่อเอาชนะคู่แข่งของตน
 ปัสสาวะรดที่นอน กัดเล็บ คุดนิ้ว ทำลายของเพื่อเป็นการชดเชย เป็นต้น

สาเหตุ เพราะเด็กถูกแย่งความรัก ความเอาใจใส่ เด็กไม่เป็นที่
 ยอมรับของสังคม เด็กว่าเหว ถูกบังคับ ถูกเรี่ยรวก รวด จึงเกิดความเคียดทางอารมณ์ เป็นต้น

3.3 เด็กที่โมโหจนเฉื่อยง่าย มักเป็นเด็กที่ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ มีความ
 กล้าและความกังวลใจรวมอยู่ด้วย เป็นคนที่อารมณ์ไม่คงเส้นคงวา หน้าบึ้ง เมื่อไม่พอใจ พุดอะไร
 โดยไม่ยั้งคิด มักโต้เถียงถ้อยคำรุนแรง มองโลกในแง่ร้าย แสดงความคิดเห็นในทางลบ

สาเหตุ เช่น เกิดจากตัวเด็กเอง เช่น ร่างกายเจริญเติบโตช้า หรือเร็วเกินไป มีความพิการทางสมอง ขาดความรักความอบอุ่น รู้สึกไม่มั่นคงปลอดภัย ขาดทักษะทางสังคม เป็นต้น

3.4 เด็กก้าวร้าว หรือเด็กเกเร มีการแสดงออกทางวาทะ เช่น หูดจา พยาบคาย อวดดี ชอบโต้เถียง คำหยาบ ดุเดือดและกล่าวโทษผู้อื่น ทางกายกระทำ เช่น แย่งของจากเพื่อน ชอบทำร้ายร่างกาย ตนเองและผู้อื่น ชอบก่อการทะเลาะวิวาท ทำลายสิ่งของ

สาเหตุ ขาดความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่และคนข้างเคียง พ่อแม่เข้มงวดกวดขันและเจ้าอารมณ์ใช้อำนาจข่มขู่มากเกินไป ทำให้เด็กกลัวและเก็บกด ครูชอบใช้อำนาจเกินเหตุ เด็กมีนิสัยขี้ขลาด เด็กมีปมค้อย จึงทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อสร้างปมเด่น เป็นต้น

3.5 เด็กที่ซนผิดปกติ มักมีอาการลุกออกจากที่บอย ๆ สิ้น กระโดด วิ่งไปรอบ ๆ ห้อง ทำเสียงดัง ขว้างปาสิ่งของ หันหน้าหันหลังและแสดงท่าแปลก ๆ เพื่อให้ครู และเพื่อนสนใจ

สาเหตุ เช่น เรียกร้องความสนใจ ขาดความรักความอบอุ่น ไม่มีเพื่อนเล่น มีความคับข้องใจ เป็นต้น

3.6 เด็กมีพฤติกรรมก่อนเข้าเรียน หุดตะโกนเสียงดัง ชอบทำเสียงดัง เดินไปมารอบห้อง เดินออกนอกห้อง รบกวนการทำงานของเพื่อน

สาเหตุ เช่น เรียกร้องความสนใจ เป็นต้น

3.7 เด็กที่ชอบพูดเข้าขี้ อากาที่แสดงออก เช่น ชอบพูดซ้ำ ๆ ในเรื่อง เดียวกันตลอดระยะเวลาอันสั้น

สาเหตุ เช่น พ่อแม่ และคนใกล้ชิดรักและตามใจมากเกินไป พ่อแม่ไม่คงเส้นคงวา เคยให้ของที่ต้องการแล้วก็ไม่ให้ เป็นต้น

3.8 เด็กลักษณะโศก อากาที่แสดงออก เช่น หยิบฉวยสิ่งของผู้อื่นโดยไม่ขออนุญาต และไม่นำกลับมาคืนเจ้าของ

สาเหตุ เช่น ฐานะเศรษฐกิจทางบ้านไม่ดี เรียกร้องความสนใจ ชอบแก่งแย่งผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน เป็นต้น

3.9 เด็กคือ อาการที่แสดงออก เช่น ไม่เชื่อฟังคำสั่งเตือนสั่งสอนของครู มักทำตรงกันข้ามกับคำสั่ง ฝ่าฝืนระเบียบวินัย ชอบโต้แย้ง แกล้งทำเฉยเมยต่อคำสั่ง

สาเหตุ เช่น ขาดความรักความอบอุ่น ถูกบังคับมากเกินไป เป็นต้น

3.10 เด็กขี้อาย อาการที่แสดงออก เช่น นั่งก้มหน้า และไม่ค่อยสบตาผู้อื่น พูดเสียงเบามาก นิ่งเงียบเฉย หลีกเลี่ยงการติดต่อกับผู้อื่น

สาเหตุ เช่น พ่อแม่ไม่สนใจเอาใจใส่ ถูกตำหนิบ่อย ๆ มีความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย หรือระดับความสามารถต่ำ ทางบ้านเข้มงวดกวดขันเรื่องมารยาทเกินไป เป็นต้น

3.11 เด็กที่มีความกลัว อาการที่แสดงออก เช่น ตกใจง่าย หวาดระแวง และกังวลอยู่ตลอดเวลา ไม่กล้าคิด ไม่กล้าทำอะไร ตัวสั่นเมื่อถูกดุ หรือถูกยั่วให้โกรธ ร้องไห้เมื่อมีคนพูดคุ้ยด้วย

สาเหตุ เช่น สภาพพื้นฐานทางครอบครัวไม่ดี เคยมีประสบการณ์ที่น่าตกใจอย่างสุดขีดตั้งแต่วัยเด็ก ได้รับการข่มเหงรังแกจากเพื่อนที่โตกว่า เป็นต้น

3.12 เด็กเจียมขี้นิสัยปิดกั้น อาการที่แสดงออก เช่น ไม่สบตา เหม่อมองไปทางอื่น ไม่ทักทาย ไม่ถามเมื่อมีข้อสงสัย ไม่พูด ไม่ตอบคำถาม ไม่ยิ้ม ไม่หัวเราะเมื่อมีเรื่องตลกขบขัน

สาเหตุ เช่น เด็กเคยได้รับการดูค่า ตำหนิเดียนให้ได้รับความคับแค้น จึงเก็บความรู้สึกเอาไว้ ปรับตัวไม่ได้ การกระทำของเด็กได้รับการดูถูกเหยียดหยาม จึงทำให้เกิดความละอายไม่แน่ใจและกลัว เป็นต้น

3.13 เด็กที่แยกตัวและถอยหนี อาการที่แสดงออก เช่น ไม่พูดจาโต้ตอบ หรือติดต่อสัมพันธ์กับเพื่อน ชอบแยกตัวไปเล่นคนเดียวเงียบ ๆ เจ้าอารมณ์ ชอบทำร้ายตนเอง ชอบโยกตัว บิดตัว เข้ามือ นั่งพับคนเดียว

สาเหตุ เช่น มีความผิดปกติทางจิต พ่อแม่ไม่ต้องการ ปล่อยปละละเลย ถูกทอดทิ้ง มักได้รับการตำหนิ เปรียบเทียบกับผู้อื่นอยู่เสมอ เป็นต้น

3.14 เด็กโกหก อาการที่แสดงออก เช่น พูดไม่ตรงกับความจริง อ้างอิง
พูดไม่เต็มปากเต็มคำ

สาเหตุ เช่น ถูกตำหนิ เหาะเย้ยถากถางเมื่อกระทำผิด ถูกลงโทษ
โดยไร้เหตุผล เป็นต้น

นอกจากพฤติกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหาอื่น ๆ อีก
เช่น การพูดโพล่งออกมาโดยไม่มีปรีช้อยู่ การสร้างทำเป็นไม่ได้ตามที่ครูพูด หัวเราะเสียงดัง
โดยไม่มีเหตุผล ช่างฟ้อง เจื้อยซ่า ขี้บ่น ชอบตอบแต่ไม่เคยตอบถูก ชอบทำเป็นตัวตลก เป็นต้น
(สมพร สุกษนิษฐ์, 2531)

4. หลักเกณฑ์การพิจารณาของครูในการแยกประเภทพฤติกรรมของเด็กทางสังคม
(ผดุง อารยะวิทย์, 2528) ได้แก่

4.1 อายุของเด็กกับพฤติกรรมที่แสดงออก เด็กในวัยนั้นควรแสดงพฤติกรรม
นั้น ๆ หรือไม่

4.2 จำนวนครั้งที่เด็กแสดงพฤติกรรมนั้นว่าบ่อยเพียงใด

4.3 จำนวนพฤติกรรมอันน่าจะเป็นปัญหาที่เด็กแสดงออกมีมากน้อยเพียงใด
มีพฤติกรรมเดียวหรือหลายพฤติกรรม

4.4 ผลกระทบกระเทือนต่อผู้อื่น พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกนั้น มีผลกระทบ
กระเทือนต่อเด็กอื่นในชั้น ต่อครู และบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด

4.5 ความรู้สึกของเด็กที่มีพฤติกรรมนั้น เด็กมีความรู้สึกอย่างไรต่อพฤติกรรม
ที่ตนแสดงออก รู้สึกเสียใจ ดีใจ หรือไม่รู้สึกอะไรเลย

4.6 ความก้าวหน้าของเด็กที่มีต่อพฤติกรรมนั้น หลังจากถูกว่ากล่าวและ
ตักเตือน แล้วเด็กเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น ๆ หรือไม่

4.7 บุคลิกภาพโดยทั่วไปของเด็ก การแสดงออกทางพฤติกรรมนั้น ๆ ของ
เด็ก มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็ก หรือต่อพฤติกรรมทางด้านอื่นของเด็กหรือไม่เพียงใด

4.8 พื้นฐานสภาพครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษาของ
ผู้ปกครอง สถานภาพการสมรสของผู้ปกครอง วิถีการอบรมเลี้ยงดู

5. แนวคิดในการแก้ปัญหาโดยทั่วไป

คลอสเมียร์ และเฮร์เบิร์ต (Klausmeir and Herbert : 1985) กล่าวว่า การแก้ปัญหาเป็นสภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มปรับสิ่งต่าง ๆ หรือเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการ

การแก้ปัญหา มี 2 ชนิด คือ

1) การแก้ปัญหาแบบรวบยอด (Convergent Problem Solving)

เป็นการแก้ปัญหาแบบสูตรสำเร็จ คือ มีแนวโน้มที่จะนำเอาสูตรสำเร็จในการแก้ปัญหามาใช้เลย

2) การแก้ปัญหาแบบบอบเนกนัย (Divergent Problem solving) เป็น

การคิดหาการแก้ปัญหา - คำตอบที่ไม่มีการคิดมาก่อน ตัวอย่าง คำถามที่ทำให้เกิดการแก้ปัญหาแบบบอบเนกนัย คือ จงบอกมาว่าวิธีใช้ทำอะไรได้บ้าง คำตอบมีมากมายและไม่มีการตัดสินว่าคำตอบใดเป็นคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว ใครที่ตอบได้มากที่สุดถือว่ามี ความคล่องสูงสุด และบางคนอาจจะตอบได้แปลก ๆ และเป็นคำตอบใหม่ที่คิดขึ้นเอง ก็ถือว่าคนคนนั้นสามารถแก้ปัญหาแบบบอบเนกนัย

เปียเจต์ (Piaget : 1977) ได้กล่าวไว้ว่า ความสามารถในการแก้ปัญหาของบุคคลนั้น เป็นผลจากประสบการณ์ในระยะแรก ๆ ที่บุคคลได้รับ วิธีการที่บุคคลใช้ในการแก้ปัญหาแต่ละครั้งจะถูกเก็บไว้ในระดับจิตใต้สำนึก และในการแก้ปัญหาค้างต่อไป จะนำวิธีการแก้ปัญหาเดิมมาอาศัย และสรุปครอบคลุมใช้กับการแก้ปัญหาค้างใหม่ ฉะนั้น จะแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ดีเพียงไรขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่บุคคลนั้นได้รับในวันแรก ๆ

ในการแก้ปัญหาของแต่ละคนนั้น มีวิธีการที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามวิธีการที่ใช้แก้ปัญหาต่าง ๆ นั้น คนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการที่เกี่ยวกับจิตวิทยาการเรียนรู้ 2 ประการ คือ การแก้ปัญหาแบบลองผิดลองถูก และการแก้ปัญหาโดยวิธีหิ้งเห็น (ชม ภูมิภาค 2523 อ้างถึงใน จักรทอง เบ้าจรรยา, 2527) ซึ่งอาศัยกระบวนการทางสติปัญญา การคิด การรับรู้

ธอร์นไดค์ (Thorndike 1965 อ้างถึงใน จักรทอง เบ้าจรรยา, 2527) กล่าวว่า การเรียนรู้ข้อเท็จจริงในการแก้ปัญหา และการนำเอาข้อเท็จจริงไปใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสิ่งที่ต่างกัน การเรียนรู้จากการแก้ปัญหาได้สำเร็จในสถานการณ์หนึ่ง ไม่ได้หมายความว่า จะต้องแก้ปัญหาสถานการณ์อื่นได้เสมอไป

สรุปได้ว่า การแก้ปัญหา คือ การเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสภาพของ สิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับความต้องการของตนเอง และความสำเร็จของการแก้ปัญหานั้นอยู่กับ ความสามารถในการแก้ปัญหาของแต่ละบุคคล นั่นคือ การเลือกใช้ชีวิตการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้ เหมาะสมกับสถานการณ์ปัญหาในขณะนั้น

6. แนวคิดในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็กวัยอนุบาล

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาการศึกษาหลายท่านได้ศึกษาพฤติกรรมทางสังคมของ เด็กและพฤติกรรมการแก้ปัญหาของครู แล้วได้ประยุกต์ทฤษฎีแนวคิดทางจิตวิทยาเพื่ออธิบายเกี่ยวกับการ แก้ปัญหาพฤติกรรม แนวคิดดังกล่าวหลายแนวคิดได้มีการนำมาทดลองใช้และเผยแพร่และข้อมูล สื่อนกลับที่ได้จากผลการทดลองและการนำไปใช้ในสถานการณ์ชั้นเรียนอนุบาล ก็ได้นำมาใช้ในการ ปรับปรุง และแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

แนวความคิดการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมของเด็ก ตามแนวคิดต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

- 6.1 แนวคิดการพัฒนาประสิทธิภาพของครู (Teacher Effective Training T.E.T) ของกอร์ดอน และโรเจอร์ (Gordon and Rogers)
- 6.2 แนวคิด การวิเคราะห์การเปลี่ยนทาสาคความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Transactional Analysis - TA) ของเบิร์น และ แฮร์ริส (Berne and Harris)
- 6.3 แนวคิด การทำความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยม (Value Clarification) ของราธ และ ซีมอน (Rath and Simon)
- 6.4 แนวคิดการฝึกวินัยทางสังคมของ ไดรเคอร์ส (Dreikurs)
- 6.5 แนวคิดการฝึกให้เข้าใจในความเป็นจริงของกลาสเซอร์ (Glazzer)
- 6.6 แนวคิดการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)

6.1 แนวทางการแก้ปัญหาพฤติกรรมตามแนวคิดการพัฒนาประสิทธิภาพของครู (Teacher Effectiveness Training - T.E.T.) ของ กอร์ดอน (Gordon) ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยมของโรเจอร์ส (Rogers) โดยเชื่อว่าคนแต่ละคนมีเอกลักษณ์ของตนเอง ดังนั้นจึงไม่สมควรที่บุคคลจะตัดสินใจแทนผู้อื่น เพราะคนแต่ละคนจะรับรู้และมีประสบการณ์ในสถานการณ์ต่างๆกันไป เนื่องจากมีพื้นฐานประสบการณ์ จุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง และเจตคติเฉพาะของแต่ละคน แนวคิดนี้เชื่อในความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเองของบุคคลเมื่อผู้นั้นมีทัศนคติที่ต่อตนเอง ดังนั้น ครูจึงมีหน้าที่เป็นเสมือนกระจกเงาสท้อนคำพูดของนักเรียนด้วยความเข้าใจและไม่ตัดสินใจแทนนักเรียน ครูเชื่อว่าเมื่ออยู่ในบรรยากาศที่มั่นคงปลอดภัยนักเรียนจะสามารถแสดงออกถึงปัญหาและความรู้สึกของตนเอง และหลังจากนั้นนักเรียนสามารถหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ การแก้ปัญหาจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับความที่นักเรียนมั่นใจว่าตนจะสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง

กอร์ดอน ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กในรูปของพฤติกรรมภายนอกและพฤติกรรมภายในของครู สรุปได้ดังนี้ พฤติกรรมภายนอก ได้แก่ 1) การฟังอย่างใส่ใจ 2) การตอบสนองและแสดงท่าทียอมรับสิ่งที่นักเรียนพูดนั้นว่าเป็นความจริง 3) การกระตุ้นให้นักเรียนเปิดใจ 4) การฟังอย่างจริงจัง 5) การพูดสะท้อนความรู้สึกของนักเรียนเพื่อให้นักเรียนเข้าใจความรู้สึกของตนเองได้ชัดเจน และ 6) การมีอิทธิพลต่อจิตใจของเด็ก ส่วนพฤติกรรมภายใน ได้แก่ 1) การแก้ปัญหาแบบไม่มีผู้แพ้ 2) การเป็นแบบอย่างพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน 3) การจัดพื้นที่ในชั้นเรียนใหม่ 4) การจัดเวลาของห้องเรียนใหม่

กอร์ดอน ได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับ การพูดตรง ๆ กับเด็ก 10 ประการที่ครูควรหลีกเลี่ยง ดังนี้

- 1) การสั่ง เช่น "นี่ หยุดเล่นกับดินสอเสียดี้ แล้วทำข้อสอบให้เสร็จเดี๋ยวนี้"
- 2) การเตือน, การขู่ เช่น "เธอต้องปรับปรุงตัวเองได้แล้วนะ ถ้าเธออยากเลื่อนชั้น"
- 3) การใช้คุณธรรม หรือพูดว่า "ควร..." เช่น "เธอก็รู้นะว่า จะเกิดอะไรขึ้นถ้าเธอยังไม่สู้กับเด็กเกเรพวกนั้น เธอจะเดือดร้อน เธอควรจะเลือกเพื่อนของเธอให้รอบคอบกว่านี้"

- 4) การให้คำแนะนำ หรือทางแก้ปัญหา เช่น "สิ่งที่เธอต้องทำคือ ทำกำหนดการทำงานออกมา แล้วบังคับตัวเองให้ทำตามเวลาเหล่านั้น เพื่อให้งานพวกนี้เสร็จตรงเวลา"
- 5) การสอน การให้เหตุผล เช่น "มาคุยกันซิว่า กำลังจะเกิดอะไรขึ้น ถ้าเธอไม่เอาเสื้อพละมา เธอก็จะเรียนเพลงไม่ได้ และเธอก็จะตกวิชานี้"
- 6) การตัดสิน การวิพากษ์วิจารณ์ การติเตียน การไม่เห็นด้วย เช่น "เธอนี้ไม่ตั้งใจเรียนให้ดีเหมือนพี่สาวเลข"
- 7) การตั้งฉาษา การตราหน้า เช่น "เธอนี้ชอบทำตัวเหมือนตัวตลกของห้องอยู่เรื่อย เมื่อไรเธอจะโตสักทีนะ"
- 8) การตีความเอาเอง เช่น "เธอนี้คอยพยายามหาวิธีที่ง่ายที่สุดที่จะให้ที่บ้านเสร็จอยู่เสมอเลขนะ"
- 9) การข่มขู่ การแสดงความเห็นด้วย การประเมินเด็กในทางบวก เช่น "หนูเป็นนักเรียนที่ดีที่สุดในชั้นนี้ ครูแน่ใจว่าเธออยากเป็นหัวหน้ากลุ่มแน่ ๆ เลข"
- 10) การขู่ให้มั่นใจ การแสดงความสงสาร การปลอมโยนให้กำลังใจ เช่น "ครูก็พบว่า วิชานั้นยากเมื่อตอนครูเรียนเหมือนกัน แต่เมื่อหนูลองเรียนเข้าจริง ๆ แล้ว หนูจะพบว่ามันง่ายขึ้น"

6.2 แนวการแก้ปัญหาตามแนวคิดการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างกัน (Transactional Analysis) ของ เบิร์น (Berne) และ แฮร์ริส (Harris) อยู่บนพื้นฐานข้อความรู้จากงานวิจัยและการทดลองเกี่ยวกับความจำของสมอง โดยอธิบายว่า การกระทำใด ๆ ของครู เป็นผลจากการที่ครูนึกถึงความทรงจำของคนในอดีต และเลียนแบบพฤติกรรมตามสภาพภาพของบุคคลตามเหตุการณ์ในความทรงจำของตนเองในเหตุการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

เบิร์นสังเกตพฤติกรรมของคนซึ่งท่านเชื่อว่า เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความทรงจำในอดีตและสรุปว่า ในบางขณะนั้นที่ท่า การแสดงออก คำพูด และท่าทางของบุคคลบ่งชี้ถึงความเป็น "ผู้ใหญ่" ที่มั่นใจในตนเอง ซึ่งสามารถตอบสนองต่อข้อมูลด้วยท่าทีที่เป็นการทำงานและมีเหตุผล แต่ในบางเวลาเขาก็อาจเปลี่ยนไปและมีท่าทางของ "เด็ก" ที่ผล็ผลาม เรียกร้องและงอแง จากนั้นบุคคลเดียวกันนั้นก็อาจเปลี่ยนไปเป็น "ผู้ปกครอง" ที่เข้มงวด ชอบ

ตัดสินคนอื่น ชอบให้คำแนะนำและชอบประเมินผู้อื่น เบิร์นจึงสรุปว่าคนทุกคนมีสถานะ 3 แบบ ในตัวคนเดียว สถานะที่หนึ่ง คือ เป็นเด็กน้อย สถานะที่สอง คือ เป็นผู้ปกครอง ซึ่งเขาได้ เลียนแบบจากที่จำมาจากผู้ปกครองของเขาเองในอดีต สถานะที่สาม คือ เป็นผู้ใหญ่ซึ่งแตกต่าง โดยสิ้นเชิงจากสองสถานะคือ ผู้ที่มีเหตุผล รับผิดชอบ และยุติธรรม ครูจะต้องใช้บทบาททั้งสาม ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับเด็ก เมื่อต้องการจัดการกับเด็กที่มีพฤติกรรมรบกวน ผู้อื่น ครูจะต้องสื่อสารอย่างชัดเจนในความเป็น "ผู้ใหญ่" ต่อสถานะ "ผู้ใหญ่" ของนักเรียนโดย การใช้คำถาม การพูดตรง ๆ และการพูดอ้อม ๆ ครูจะต้องกระตุ้นเด็กต่อไปโดยมีปฏิสัมพันธ์ที่ ช่วยให้เด็กเกิดความมั่นใจว่า "ฉันก็ปกติ" จากนั้นครูต้องช่วยเด็กวิเคราะห์พฤติกรรมของตน โดยการสอนการวิเคราะห์การเปลี่ยนบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างกัน และในที่สุดครูก็ปล่อยให้ เด็กแก้ปัญหาด้วยตนเอง

6.3 แนวการแก้ปัญหาตามแนวความคิดการทำความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมของราธ (Rath) และไซมอน (Simon) ได้อธิบายว่า ค่านิยม คือ ผลลัพธ์ของการที่เด็กเข้าร่วมใน กระบวนการที่ประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การเลือก : อย่างอิสระ จากทางเลือกต่าง ๆ ภายหลังจาก ได้ไตร่ตรองถึงผลลัพธ์ของทางเลือกแต่ละทางนั้น

ขั้นที่ 2 การให้คุณค่า : การยินดีในการเลือกที่ตนได้เลือกแล้วนั้น ความเต็มใจที่จะยืนยันทางเลือกของตนต่อสาธารณะ

ขั้นที่ 3 การลงมือปฏิบัติ การทำบางอย่างที่เกี่ยวข้อกับทางเลือกของตน และการทำซ้ำอีกจนเป็นแบบแผนการปฏิบัติในชีวิตของตน

บทบาทของครู คือ แนะนำเด็กโดยให้เด็กได้สำรวจค่านิยมของตนเองจาก การพูดคุยแลกเปลี่ยนกันทั้งอย่างไม่เป็นทางการและเป็นกลุ่มสนทนาอย่างเป็นทางการ ครูจะต้อง ไม่ตัดสินความคิดของเด็กและไม่กดดันให้เด็กยอมรับในค่านิยมของตน ครูซึ่งเป็นผู้ฟังและสร้าง ความสัมพันธ์ที่ดีจะต้องเชื่อในความสามารถของเด็กที่จะเลือกทางเลือกของตนอย่างฉลาด ครู จะต้องสร้างสถานการณ์ที่ช่วยให้เด็กได้สำรวจค่านิยมของตนเอง นิยามทางเลือก และตัดสิน จากคติของตน สรุป ครูจะต้อง 1) หลีกเลี่ยงการพูดตรง ๆ ที่ตัดสิน มีอิทธิพล และหยิบยื่น ค่านิยมของตนเอง และ 2) หลีกเลี่ยงการควบคุมเด็ก โดยการให้การเสริมแรง การใช้กำลัง เข้าแก้ปัญหา และแยกเด็กออกไป ครูควร 1) มองและฟังเพื่อ (มองหา) สิ่งที่ยังไม่ถึงค่านิยม

จากเด็ก ครูควร 2) ฟังอย่างระมัดระวัง แล้วพูดถอดความหรือพูดทวนความคิดของเด็ก หลังจากที่ได้ฟังแล้ว ถ้าเด็กตอบรับครูก็อาจ 3) ถามคำถามซึ่งช่วยกระตุ้นองค์ประกอบของค่านิยมที่แท้จริง ครูสามารถนำเสนอประสบการณ์และการเป็นแบบอย่างของค่านิยมใหม่ให้แก่เด็กโดยใช้ 4) การฝึกสนทนาเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ

6.4 แนวทางการแก้ปัญหาตามรูปแบบการฝึกวินัยทางสังคมของไคเรลเลอร์ (Dreikurs) ได้รับอิทธิพลจากแอลเลอร์ (Adler) ซึ่งเชื่อว่าแรงจูงใจหลักของมนุษย์ทุกคน คือ การได้เป็นส่วนหนึ่งและได้รับการยอมรับจากผู้อื่น มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การกระทำทุกอย่างล้วนแต่ไปสู่จุดมุ่งหมายประการใดประการหนึ่ง จุดมุ่งหมายในตัวของผู้หนึ่งสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่เห็นได้ ครูจะต้องช่วยเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมได้ตระหนักถึงจุดมุ่งหมายภายในของตนเองแล้วช่วยเด็กให้เปลี่ยนจุดมุ่งหมายนั้น เป็นจุดมุ่งหมายในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ทั้งนี้ไคเรลเลอร์เชื่อในสาเหตุที่แท้จริงของพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเชื่อว่าการแก้ไขปัญหานี้ทำได้โดยครูแสดงให้เด็กเห็นว่าจะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเหมาะสมได้อย่างไร

ไคเรลเลอร์อธิบายว่า เมื่อเด็กไม่ได้รับการยอมรับทางสังคม เขาจะเริ่มมีแบบแผนพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยที่เขาพยายามตอบสนองความต้องการภายในของตนเองด้วยการทำตัวเป็นที่น่ารำคาญ รบกวน เกล็ดขัดขึงหรือช่วยตัวเองไม่ได้ ดังนั้น ครูจะต้องช่วยนักเรียนเหล่านี้ให้เข้าใจในจุดมุ่งหมายที่ผิดพลาดของตนและให้แนวทางการปฏิบัติเพื่อได้รับการยอมรับจากกลุ่ม หลังจากนั้นเด็กเหล่านี้จะเปลี่ยนพฤติกรรมของตนอย่างมีเหตุผล จุดมุ่งหมายได้ชัดเจนซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ได้แก่ 1) การเรียกร้องความสนใจ 2) การมีอำนาจและควบคุมผู้อื่น 3) การแก้แค้น และ 4) การช่วยเหลือตัวเองไม่ได้

ความเชื่อสำคัญของแนวคิดนี้ คือ การเชื่อมั่นในการใช้เหตุผลของเด็ก การพัฒนาของเด็กจะต้องเกิดขึ้นภายในสังคมที่ผู้ใหญ่และเพื่อนจะต้องช่วยเหลือและเปลี่ยนทิศทางของจุดมุ่งหมายที่ไม่เหมาะสมของเด็ก กลวิธีที่จะจัดการกับเด็ก คือ การพูดคุยชี้แจงเพื่อให้เด็กตระหนักถึงสาเหตุและผลที่ตามมาของการกระทำที่ไม่พึงประสงค์นั้น จากนั้นจึงวางแผนร่วมกันในการเปลี่ยนจุดมุ่งหมายใหม่ และกำหนดการได้รับผลอย่างยุติธรรมจากการกระทำที่ไม่เหมาะสมอันอาจเกิดขึ้นในภายหลัง

6.5 แนวทางการแก้ปัญหาตามรูปแบบการฝึกให้เข้าใจในความเป็นจริงของกลาสเซอร์ (Glasser) อยู่บนความเชื่อที่ว่าเด็กทุกคนมีความมุ่งมั่นจะตอบสนองความต้องการของตน และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมก็คือ ความพยายามอย่างไร้ผลที่จะประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนมุ่งหวังนั้น กลาสเซอร์เห็นว่า โรงเรียนเป็นสถาบันที่สร้างความล้มเหลวให้แก่เด็ก เด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม ส่วนใหญ่เป็นเด็กที่ไม่ประสบความสำเร็จในโรงเรียน เด็กไม่ได้มีส่วนร่วมในสิ่งที่ตนเรียนรู้ และด้วยเหตุนี้เด็กจึงสร้างเกราะป้องกันตนเองจากความเจ็บปวดที่ต้องขาดความสุขและความสำเร็จ ด้วยการเป็นคนชอบต่อต้าน กระด้าง ไม่มีน้ำใจ ดังนั้น เมื่อครูพยายามจะใช้วิธีตัดสิทธิ์เด็กเป็นผลของการทำผิด เด็กก็ไม่มีอะไรจะให้สูญเสียอีก ดังนั้น พฤติกรรมที่เป็นปัญหาจึงยังคงมีต่อไปในสถานการณ์เช่นนี้ ครูจึงควรเฝ้ามองเด็กเจ็บ ๆ เพื่อสังเกตเด็กและสถานการณ์นั้น ประเมินว่าตนกำลังทำอะไรอยู่และเด็กกำลังประสบความสำเร็จในเรื่องใด และถ้าจำเป็นให้ จัดห้องเรียนใหม่หรือเปลี่ยนกิจกรรมที่กำลังดำเนินอยู่ และหากเด็กยังล้มเหลวอยู่ ครูจึงค่อย เริ่มใช้พฤติกรรมภายนอกโดยมีเทคนิคหลักคือ เผชิญหน้ากับเด็กและทำให้เขารับผิดชอบต่อ การกระทำของตนเอง นักเรียนจะได้รับการปฏิบัติจากครูดังนี้ คือ 1) ถูกเผชิญหน้าและบอกให้หยุด พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์นั้น 2) ถูกถามด้วยคำถาม "อะไร" 3) ถูกบังคับให้วางแผนและ ตกลงทำสัญญา 4) ได้รับผลการกระทำของตนเองตามที่ตกลงกันไว้อย่างสุจริต 5) เมื่อ ไม่ได้ทำตามแผนและสัญญาที่ตกลงกันไว้ จะต้องถูกแยกออกจากชั้น และต้องกลับไปชั้นที่ 1) 2) 3) และ 4) ซ้ำใหม่ 6) ในกรณีที่ล้มเหลว เด็กจะถูกแยกออกไปอยู่ในสำนักงานของโรงเรียน หรือห้องลงโทษ โดยอาจารย์ใหญ่จะทำชั้นที่ 1) 2) 3) 4) และ 6) ซ้ำใหม่ 7) ถ้าเด็กยัง คือคิดที่จะมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่อไป เด็กจะถูกแยกออกจากโรงเรียน (ส่งกลับบ้าน) เมื่อ เด็กกลับมา ครูและอาจารย์ใหม่ก็จะทำชั้นที่ 1) 2) 3) 4) 5) และ 6) ซ้ำใหม่ 8) ถูกส่ง ไปยังหน่วยงานนอกโรงเรียน หากชั้นข้างต้นไม่ได้ผล

จะเห็นได้ว่า กลาสเซอร์เน้นเรื่องการเผชิญหน้าและการทำสัญญา และแม้ว่า เขาจะเชื่อว่าเด็กแต่ละคนมีความสามารถที่จะรับผิดชอบต่อได้ แต่เขาก็ไม่เห็นด้วยกับนักการศึกษา ที่เชื่อว่าคนเรามีความต้องการที่จะเรียนรู้คุณธรรมหรือขอบเขตที่สังคมยอมรับได้ ซึ่งจำเป็นต่อ การมีชีวิตที่ประสบความสำเร็จในสังคม ดังที่เขาเชื่อว่าเด็กทุกคนต้องได้รับการยอมรับว่าเป็น คนที่มีศักยภาพ โดยไม่ถูกสภาพแวดล้อมทำให้กลายเป็นคนที่บกพร่องไป อย่างไรก็ตาม เขาไม่ได้ เป็นผู้ที่ตัดสินว่ากฎที่ได้ตั้งไว้แล้วนั้นควรบังคับใช้หรือไม่ เขาอาจเลือกที่จะไม่เคารพกฎนั้น เพราะทุกคนมีสิทธิ์เลือกได้ แต่เมื่อเลือกแล้ว เขาจะต้องยอมรับผลการกระทำที่ตนได้เลือกไว้

6.6 แนวทางการแก้ปัญหาตามแนวคิดรูปแบบการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) มีความเชื่อพื้นฐานว่า เด็กทุกคนจะเรียนรู้ที่จะเคารพมาตรฐานของสังคม หากเขาได้รับการเสริมแรงที่เหมาะสมเมื่อใดก็ตามที่สามารถทำได้ คุุครูเคยเพิกเฉย ละเลยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้รางวัลแก่พฤติกรรมที่ยอมรับได้ หากวิธีการเหล่านี้ไม่ได้ผลครูจะต้องใช้วิธีแยกเด็กให้ถูกออกไปอยู่ตามลำพัง (Isolation) หรือทำสิ่งนั้น ๆ จนอิ่มตัวและเกิดความเบื่อ (Saturation) แต่จะต้องหลีกเลี่ยงการลงโทษ วิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมที่ปฏิบัติต่อเด็กควรเป็นทางบวก และครูจะต้องตรวจสอบคุณภาพการเสริมแรงทางบวกที่กำลังใช้อยู่

เทคนิควิธีปรับพฤติกรรมที่เน้นแนวคิดพฤติกรรมนิยมเสนอแนะในการแก้ปัญหาพฤติกรรมเด็กมี 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- 1) การลดหรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่
 - 1.1) การลงโทษ (punishment) อาจทำได้ 2 วิธี
 - 1.1.1) การลงโทษทางบวก ได้แก่ การแก้ไขเกินกว่าเหตุ (overcorrection) และการตำหนิหรือว่ากล่าว (reprimand)
 - 1.1.2) การลงโทษทางลบ ได้แก่ การใช้เวลานอก (timeout) การวิบคิน (response cost)
 - 1.2) การหยุดยั้ง (extinction) คือ การงดไม่ให้แรงเสริม หรือการไม่ให้ความสนใจ การเพิกเฉย
- 2) การเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์
 - 2.1) แรงเสริมทางสังคม (social reinforcer)
 - 2.1.1) ทางกิริยาท่าทาง และสีหน้า เช่น การพยักหน้า การแตะไหล่ การโอบกอด เป็นต้น
 - 2.1.2) ทางวาจา เช่น คำพูดชมเชย คำพูดที่แสดงการยอมรับ เป็นต้น
 - 2.1.3) ทางวาจา เช่น คำพูดชมเชย คำพูดที่แสดงการยอมรับ เป็นต้น
 - 2.2) แรงเสริมซึ่งเป็นสิ่งของที่รับประทานได้ จับต้องได้ เช่น ขนม ลูกกวาด ตุ๊กตา เป็นต้น
 - 2.3) แรงเสริมที่เป็นกิจกรรมนันทนาการ หรือสิทธิพิเศษ เป็นกิจกรรมที่เด็กชอบมากกว่ากิจกรรมทางการเรียน เช่น การเล่นเกม เป็นต้น

2.4) แรงแเสริมแลกเปลี่ยน (token economy) หรือ เป็ยอรรถกร เป็นแรงแเสริมที่สามารถนำไปแลกเปลี่ยนสิ่งที่ต้องการได้ เช่น ดาว แด้ม นำไปแลกเปลี่ยนของเล่นได้ เป็นต้น

2.5) แรงแเสริมภายในตัวบุคคล เช่น ความพึงพอใจ ความภาคภูมิใจของ ผู้แสดงพฤติกรรม เป็นต้น

2.6) แรงแเสริมจากเพื่อน เป็นการให้เพื่อนร่วมชั้นให้ความสนใจ คำชมเชย กับนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เช่น การปรบมือให้กับนักเรียนที่ทำงาน เรียบร้อย

2.7) การทำสัญญาพฤติกรรม (contingency contraction) เป็นการทำข้อตกลงระหว่างครูกับนักเรียน เมื่อนักเรียนทำตามสัญญา ครูก็ให้สิ่งที่นักเรียนต้องการ ตามสัญญานั้น

ขั้นตอนในการปรับพฤติกรรม

- 1) เลือกพฤติกรรมที่ต้องการปรับ นั่นคือ เลือกพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ที่ต้องการปรับเพื่อให้เป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ พฤติกรรมใด
- 2) กำหนดวิธีการในการสังเกตพฤติกรรม
- 3) เตรียมบันทึกความก้าวหน้าของเด็ก
- 4) เลือกวิธีการที่จะนำมาใช้ในการปรับพฤติกรรม
- 5) คาดผลและปัญหาที่เกิดขึ้น หลังจากเริ่มลงมือปรับพฤติกรรม
- 6) กำหนดระยะเวลาที่แน่นอน
- 7) กำหนดรายละเอียดในการปรับพฤติกรรม
- 8) ลงมือปฏิบัติงาน
- 9) บันทึกผลการปฏิบัติงาน
- 10) ติดตามผล

7. เทคนิควิธีในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคม

เทคนิควิธีในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมซึ่งมีบุคคลต่างๆเสนอแนะ สรุปดังนี้

- 1) การให้ความสนใจการยอมรับ การให้คำชมเชย มักใช้รวมกันไป เป็นวิธีการให้แรงเสริมวิธีแรกที่นำมาใช้ในห้องเรียน เพราะนำมาใช้ง่าย สะดวก และประหยัด สามารถใช้กับเด็กจำนวนมากได้
- 2) การให้ความสนใจ และคำชมเชย อาจไม่เพียงพอสำหรับการแก้ไขพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมก้าวร้าว ทำลายสิ่งของ ควรใช้ร่วมกับแรงเสริมแลกเปลี่ยน ซึ่งมีประสิทธิภาพในการแก้ไขพฤติกรรมทางสังคม ก้าวร้าว สื่อ ก่อวุ่น เป็นต้น และจะยิ่งมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เด็กได้รับจากเพื่อน ๆ เช่น ได้รับความจากเพื่อน เด็กจะนำสิ่งเหล่านี้ไปแลกเปลี่ยนของต่าง ๆ ได้ เช่น ขนม ของเล่น
- 3) การได้รับความสนใจ การยอมรับ และการให้คำชมเชยจากกลุ่มเพื่อน เป็นแรงเสริมที่มีประสิทธิภาพมาก เช่น การให้เพื่อนร่วมชั้นปรบมือให้เมื่อนักเรียนมีพฤติกรรมที่เหมาะสม เป็นต้น
- 4) ควรให้ความสนใจแก่พฤติกรรมที่เหมาะสม และไม่ให้ความสนใจแก่พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม มักเป็นวิธีที่ใช้ร่วมกัน เช่น ครูเพิกเฉยต่อพฤติกรรมหัวเราะเสียงดัง ลุกออกจากเก้าอี้ เป็นต้น ครูไม่ควรห้ามหรือหันไปมอง เพราะจะทำให้เด็กยิ่งทำพฤติกรรมเช่นนั้นบ่อยขึ้น ดังนั้น ครูอาจจะเปลี่ยนไปให้คำชม เมื่อเด็กหยุดหัวเราะ ที่ครูมักทำผิดพลาด คือ ครูมักให้ความสนใจแก่พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ เช่น เมื่อนักเรียนทำเสียงดัง ครูห้ามว่า "เงียบ" เมื่อเด็กลุกออกจากที่ ครูพูดว่า "นั่งลง" แต่ครูควรให้เด็กนั่งลงโดยพูดว่า "ครูชอบคนที่นั่งมากกว่าคนที่ยืน" เป็นต้น
- 5) การรายงานประจำวัน คือ ครูรายงานพฤติกรรมทางการเรียน หรือ พฤติกรรมทางสังคมให้ผู้ปกครองทราบ ว่า ดีขึ้นอย่างไร เมื่อผู้ปกครองทราบ ก็จะเป็นผู้ให้แรงเสริมเอง โดยมากมักเป็นสิทธิพิเศษ หรือ กิจกรรมที่เด็กชอบ ประการสำคัญ โปรแกรมการให้รางวัล เช่นนี้ ต้องสม่ำเสมอ มิฉะนั้นพ่อแม่อาจไม่ให้ความร่วมมือก็ได้
- 6) การทำสัญญา คือ การทำตามข้อตกลงกันไว้ ถ้าเด็กทำตามสัญญาได้ก็จะได้รับรางวัลเหมาะสมกับกรแก้ไขพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การลักขโมย การมาโรงเรียนสาย เป็นต้น

7) การใช้แรงเสริมปรับพฤติกรรมที่ละขั้นตอน เพราะพฤติกรรมบางอย่างซับซ้อน ครูต้องให้รางวัลหรือความสนใจแก่พฤติกรรมที่ใกล้เคียงกับพฤติกรรมที่ต้องการ วิธีการนี้เหมาะสำหรับฝึกเด็กชั้นอนุบาล เช่น พฤติกรรมที่ต้องการ คือ "การนั่งทำงาน" แล้วแบ่งพฤติกรรม "การนั่งทำงาน" เป็นข้อย่อย ๆ เรียงความล้าดับ จากง่ายไปหายาก เช่น นั่งเก้าอี้ เปิดกระเป๋าหยิบกระดาษ หยิบดินสอ ลงมือทำงาน จากนั้นถ้าเด็กแสดงพฤติกรรมใดได้ ครูก็ชม ส่วนพฤติกรรมอื่นก็ไม่ให้แรงเสริม จนกระทั่งเด็กสามารถนั่งทำงานเองได้ เป็นต้น

8) การลงโทษ ควรเป็นการลงโทษสถานเบา ด้วยเหตุผล ความรักความเข้าใจที่ครูมีต่อเด็กจึงจะให้ผลดี การลงโทษที่ได้ผล เช่น การใช้เวลานอก (time - out) โดยมากครูจะใช้การลงโทษกับพฤติกรรมที่แก้ไขยาก และเป็นพฤติกรรมที่เป็นอันตรายร้ายแรง เช่น ต่อสู้อยู่ ทุบตี เตะต่อฮั้ให้เพื่อนได้รับบาดเจ็บ การลงโทษ อาจใช้เป็นคำพูดคำหยาบ ปัจจุบันการลงโทษไม่ได้ผลมากนัก เพราะครูให้การลงโทษไม่เหมาะสม คือ ให้มากเกินไป และมักให้ด้วยอารมณ์ ซึ่งจะทำให้การลงโทษนั้นหนักเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัว

9) การให้ทำตามแบบอย่าง (modeling) การสังเกตตัวแบบจะมีอิทธิพลต่อเด็กมาก มักใช้ในการฝึกมารยาท และการเล่นกีฬาได้เป็นอย่างดี วิธีนี้จะได้ผลดียิ่งขึ้น ถ้าเด็กได้รับคำ ชมเชยจากครูด้วย

นอกจากนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมอื่น ๆ ได้แก่

- 1) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน
- 2) ตัวครูผู้สอน
- 3) การจัดชั้นเรียน

1) การจัดบรรยากาศในชั้นเรียน มีข้อควรคำนึง ดังนี้

1.1) ห้องเรียน ควรโปร่ง ไม่ร้อนอบอ้าว ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้ผ่อนคลายความตึงเครียดบ้าง หลังจากเรียนมาเป็นเวลานานพอสมควร

1.2) ทำให้เด็กมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เช่น อุปกรณ์ต่าง ๆ อยู่ในสภาพแข็งแรงทนทาน พยายามชี้ให้เด็กเห็นว่าความกลัว และความวิตกกังวลได้ ครูไม่บังคับขู่เข็ญหรือเข้มงวดจนเกินไป จนทำให้เด็กเกิดความอึดอัดไม่สบายใจ

1.3) ไม่ควรให้เด็กทำกิจกรรมที่เกิดการเปรียบเทียบกับผู้อื่น เพราะจะทำให้เด็กเกิดปมด้อย และอาจทำให้เกิดพฤติกรรมแยกตัวได้

1.4) จัดประสบการณ์การเรียนรู้ช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จ ซึ่งจะช่วยให้เด็กมีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง (Self concept)

1.5) ให้เด็กได้รู้ผลการกระทำของตนเองทันที ไม่ว่าจะเป็นการกระทำที่ผิดและถูก ไม่ควรให้รู้แต่ที่ผิดอย่างเดียว เพราะเด็กที่ทำผิดบ่อย ๆ จะกลายเป็นคนขาดกำลังใจ ท้อแท้ สิ้นหวัง แต่ถ้าเด็กทำถูก แล้วรู้ว่าถูก จะทำให้เด็กเกิดความพอใจ เป็นแรงเสริมให้เด็กทำถูกต้องไป (สมพร สุกข์สนีย์, 2531)

2) ด้านตัวครู ในการช่วยเหลือหรือแก้ไขเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรมทางสังคมนั้น ครูอาจปฏิบัติตามข้อเสนอแนะ ดังนี้

2.1) พยายามยอมรับเด็กในฐานะที่เป็นบุคคลหนึ่ง ถึงแม้ว่าพฤติกรรมของเด็กไม่เป็นที่ยอมรับก็ตาม

2.2) พยายามเข้าใจเด็ก โดยพยายามหาสาเหตุและศึกษาเกี่ยวกับเด็กให้มากที่สุด

2.3) ช่วยเหลือเด็กในด้านการเรียน ควรจัดการสอนเป็นรายบุคคล

2.4) หาทางลดพฤติกรรมที่พึงประสงค์

2.5) มีความอดทนต่อพฤติกรรมของเด็ก และพยายามอบรมสั่งสอนให้เด็กปฏิบัติในทางที่ถูกต้อง

2.6) ขอความช่วยเหลือจากผู้ชำนาญการโดยเฉพาะ เช่น นักแนะแนว นักจิตวิทยา จิตแพทย์ เป็นต้น (ผดุง อารยะวิญญู, 2528)

3) การจัดชั้นเรียน

หมายถึง การที่ครูเปลี่ยนที่นั่งของนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมทางสังคม เพื่อเป็นการควบคุมพฤติกรรมนักเรียน และมีผลให้การเรียนการสอนเป็นไปด้วยดีมีประสิทธิภาพ เช่น ครูนำนักเรียนคนที่ชอบรบกวนชั้นเรียนมานั่งข้างหน้าใกล้ ๆ โต๊ะครู เพื่อครูจะได้ดูแลหรือควบคุมพฤติกรรมได้อย่างใกล้ชิด นักเรียนคนนั้นจะได้ไม่กล้าแสดงพฤติกรรมรบกวนคนอื่น ๆ ในชั้นเรียน หรือครูบางคนอาจจัดให้นักเรียนที่รบกวนชั้นเรียนไปนั่งอยู่หลังห้อง เพื่อป้องกันไม่ให้

นักเรียนมีโลกาสรบกวานคนอื่นในห้อง เป็นต้น นอกจากนั้น ยังจะทำโดยการกำหนดให้มีมุมเสริมแรง (reinforcement area) ไว้ในชั้นเรียนด้วย มุมเสริมแรงนี้ อาจจะอยู่ทางตอนหลังของชั้นเรียน มีสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นแรงเสริมของนักเรียนอยู่ เพื่อสะดวกแก่การเสริมแรงแก่นักเรียนที่มีพฤติกรรมกำการเรียนที่เหมาะสม เช่น เมื่อนักเรียนทำงานตามที่มอบหมายเรียบร้อยแล้ว ครูก็จะอนุญาตให้ไปที่มีมุมเสริมแรงได้ ซึ่ง โฮม (Homme cited in Axelrod, 1977) ได้กำหนดกิจกรรมที่ใช้เป็นแรงเสริมในแต่ละวัยไว้ ซึ่งครูอาจใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกิจกรรมในมุมเสริมแรงได้

กิจกรรมสำหรับเด็กอายุระหว่าง 3 - 6 ปี

- ครูอ่านหนังสือให้เด็กฟัง
- ครูภาพในหนังสือ
- ระบายสีเทียน
- ฉีก ตัด ปะ กระดาษสี
- ปั้นดินน้ำมัน
- วาดภาพ
- เล่นเกมต่อภาพ
- อ่านนิทาน

8) ขั้นตอนในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคม

สำหรับขั้นตอนในการแก้ปัญหานั้น มีนักการศึกษาหลายคนได้ศึกษาถึง

เรื่องนี้ ดังนี้

ดิวอี้ (Dewey, 1975 อ้างถึงใน วาริ กิระจิตร์, 2530) ได้เสนอ

วิธีการแก้ปัญหาตามวิทยาศาสตร์ไว้เป็นลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ขั้นกำหนดขอบเขตปัญหา (Location of Problem)
- 2) ขั้นตั้งสมมติฐานการแก้ปัญหา (Setting up of Hypothesis)
- 3) ขั้นทดลองและรวบรวมข้อมูล (Experimenting and Gathering Data)
- 4) ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
- 5) ขั้นสรุปผล (Conclusion)

คซูริลลา และคณะ (D'Zurilla et al cited in Martin, and Pear, 1978) ได้กำหนดขั้นตอนของการแก้ปัญหาอย่างมีระบบระเบียบไว้ 5 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

ขั้นที่ 1 การตระหนักถึงปัญหา รับรู้ว่ามีปัญหาเกิดขึ้น

ขั้นที่ 2 การกำหนดขอบเขตของปัญหา ว่าปัญหานั้นคืออะไร อยู่ตรงจุดใด พยายามวิเคราะห์ให้ได้ว่า สภาพที่คนประสบปัญหานั้นมาจากสาเหตุอะไร

ขั้นที่ 3 หาวิธีแก้ปัญหานั้น โดยระดมสติปัญญา คิดหาทางออกหลาย ๆ ทาง ให้มากที่สุดที่จะหาได้

ขั้นที่ 4 ตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหาที่รวบรวมไว้ในขั้นที่ 3 โดยพิจารณาอย่างรอบคอบว่า แต่ละวิธีมีข้อดีและข้อเสียประการใดบ้าง เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ววิธีใด จะใช้ ได้ผลมากที่สุดเพียงใด สามารถใช้แก้ปัญหาได้ในระยะสั้นหรือระยะยาว

ขั้นที่ 5 ลงมือปฏิบัติ คือ แก้ปัญหาตามวิธีการที่ได้เลือกแล้ว และรอคอยผล

สมพร สุทัศนีย์ (2531) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแก้ปัญหาพฤติกรรม

ไว้ดังนี้

ขั้นตอนในการแก้ปัญหาพฤติกรรม

- 1) เลือกพฤติกรรมที่ต้องการแก้ไข หรือเลือกพฤติกรรมเป้าหมาย
- 2) วิเคราะห์พฤติกรรมที่ต้องการแก้ไข
- 3) เลือกตัวเสริมแรง ในการแก้ปัญหาพฤติกรรม
- 4) เลือกเทคนิคต่าง ๆ ในการแก้ปัญหาพฤติกรรม
- 5) วัดพฤติกรรม
- 6) ปฏิบัติตามขั้นตอนในการแก้ไข
- 7) ประเมินผลการแก้ปัญหาพฤติกรรม
- 8) ติดตามผล

สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการแก้ปัญหาพฤติกรรมทางสังคมนั้น มีอยู่หลายขั้นตอน หลายรูปแบบ เริ่มตั้งแต่การเผชิญหน้ากับปัญหา ทราบว่าปัญหาคืออะไร มาจากสาเหตุอะไรบ้าง หาหนทางในการแก้ปัญหาด้วยเทคนิควิธีต่าง ๆ จากนั้นก็ลงมือปฏิบัติการแก้ปัญหานั้น ถ้าแก้ปัญหาไม่สำเร็จก็ลองหาเทคนิควิธีอื่น ๆ มาใช้ จนกระทั่งสามารถแก้ปัญหาได้สำเร็จ อาจมีการประเมินผลในการแก้ปัญหานั้น จากนั้นคิดหาผลต่อไปอีกกระทันหัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทย

นรินทร์ อิมเพิ่มพูล (2523) ได้สำรวจวิธีการที่ครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในจังหวัดนครปฐม ใช้ในการแก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนตามการรับรู้ของครู กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครปฐม ปีการศึกษา 2522 จาก 24 โรงเรียน จำนวน 250 คน โดยใช้นแบบสอบถามพฤติกรรมที่เป็นปัญหาที่สร้างเป็นสถานการณ์ จำนวน 30 พฤติกรรม ผลการสำรวจพบว่า ครูในกลุ่มตัวอย่าง เลือกใช้วิธีการแก้พฤติกรรมที่เป็นปัญหาตามลำดับดังนี้ คือ วิธีการทำโทษทางวาจา วิธีการไม่ทำโทษ วิธีการทำโทษทางกาย วิธีการทำโทษทางสังคม และไม่แก้ปัญหา

ศุภิพร ลังกา (2525) ศึกษาความคิดเห็นของครูประถมศึกษา ในจังหวัดราชบุรี ที่มีต่อการลงโทษนักเรียน กลุ่มตัวอย่างเป็นครูที่สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดราชบุรี ปีการศึกษา 2524 จำนวน 372 คน โดยใช้นแบบสอบถามที่แบ่งพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของนักเรียนออกเป็น 5 หมวด ได้แก่ ปัญหาด้านการเรียนการสอน การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว การรักษาระเบียบวินัย และความรับผิดชอบ การรักษาความสะอาด และพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมบางประการ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าครูประถมศึกษาในจังหวัดราชบุรี ใช้วิธีลงโทษนักเรียนทางกายด้วยการเขี่ยดิน ทางวาจาด้วยการตักเตือน ทางสังคมด้วยการไม่ให้เพื่อนเล่นด้วย และการไม่ลงโทษด้วยการหาสาเหตุของปัญหามากที่สุด

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2528) ได้ศึกษาและสำรวจสภาพการอบรมใน ศูนย์เด็กปฐมวัย เกี่ยวกับพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับนักเรียนชั้นเด็กเล็ก ในโรงเรียน ประถมศึกษา พบว่า พฤติกรรมในชั้นเรียนที่เกิดขึ้น ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่ผู้สอนบรรยาย ผู้สอน ใช้คำสั่ง แล้วผู้เรียนตอบสนอง โดยทั่วไปผู้สอนไม่ค่อยได้นำความคิดเห็น หรือความต้องการของเด็กมาใช้ การชมเชยเด็กมีน้อยมาก ส่วนกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนของครูนั้น พบว่า เวลาส่วนใหญ่ที่ครูใช้ขึ้นเพื่อกิจกรรมการเรียนการสอน รองลงมาคือ กิจกรรมตอนเช้าและการ อบรมมารยาท

ปิยะรัตน์ วิชาสุรเมณฑล (2530) ได้ศึกษาพฤติกรรมและวิธีการที่พ่อแม่และครู ปฏิบัติต่อเด็กปฐมวัย เมื่อเด็กกระทำการที่ไม่น่าพอใจ โดยครูส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ใช้การพูดในการ โต้ตอบพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก รวมทั้ง การขู่ การชมเชย การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กเปลี่ยนพฤติกรรม การวางเงื่อนไข จำกัดบริเวณ และแยกเด็กออกจากเพื่อนร่วมชั้น ชั่วคราว จากการสัมภาษณ์เด็กเกี่ยวกับการลงโทษทางกายนั้นได้แก่ การปิดหู ปิดตม ตีด้วยไม้ ส่วนพฤติกรรมทางวาจาครูใช้การคว่ำคตุด่า ส่วนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเด็ก ครูให้ข้อมูล ว่าเด็กทำงานช้า รับประทานอาหารเช้า เวลานอนชอบคุย รังแกเพื่อน แย่งของเล่นกัน เอาของ เพื่อนกลับบ้าน และแต่งตัวไม่เรียบร้อย

ระพีพรรณ คล้ายแดง (2534) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะพฤติกรรม ทางอารมณ์และสังคมของนักเรียนชั้นเด็กเล็กที่บ้านและที่โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า เด็กส่วนใหญ่ แสดงอารมณ์คับข้องใจ อารมณ์โกรธ กลัว อิจฉาริษยา อหิวาหรืออหิวาเห็น สนุกสนาน รักใคร่ อย่างเปิดเผย แต่จะรุนแรงมากขึ้นเมื่อเกี่ยวข้องกับความรู้สึกและการเรียกร้องของเด็ก ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการกระทำและการตอบสนองของผู้ใหญ่ หรือพี่น้อง หรือกลุ่มเพื่อนที่มีต่อเด็ก ส่วนพฤติกรรมทางสังคมพบว่า เด็กแสดงความเป็นผู้นำ ผู้ตาม การร่วมมือ การมีน้ำใจ การเห็นอก เห็นใจและความเกรงใจ และยังพบว่าผู้ใหญ่มุ่งเน้นให้เด็กมีการเคารพเชื่อฟัง และลงโทษเมื่อ เด็กไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอน นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมที่ผู้ใหญ่ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก ได้แก่ การต่อต้าน การก้าวร้าว การทะเลาะวิวาท และการแบ่งเพศ เด็กแสดงพฤติกรรมเหล่านี้ เนื่องจากถูกบังคับควบคุม และการเห็นตัวแบบจากผู้ใหญ่

งานวิจัยต่างประเทศ

โรเบิร์ตและซัทตัน - สมิธ (Robert and Sutton - Smith, 1962) พบว่า สังคมที่อบรมให้เด็กเกิดการเชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยการให้รางวัลต่อพฤติกรรมการเชื่อฟังของเด็กลงโทษ ต่อพฤติกรรมไม่เชื่อฟังของเด็ก การกระทำเช่นนี้ทำให้เด็กเกิดความขัดแย้งอันเกิดจากการเชื่อฟัง ซึ่งทำให้เด็กแสดงออก โดยการวางแผนที่จะเป็นผู้ที่ควบคุมคนอื่นบ้าง เช่น เด็กทำผิดวินัย และถูกลงโทษ เด็กจะระบายความเครียด โดยการวางแผนที่จะเล่นเป็นครูบ้าง แล้วถ้าน้องหรือเพื่อน ไม่ปฏิบัติตามที่เขาสั่ง เขาจะทำโทษน้องหรือเพื่อนทันที ซึ่งจะทำให้เด็กลดความเครียด ความก้าวร้าวลงได้ อีกทั้งลดความไม่พึงพอใจที่ได้รับจากการเลี้ยงดูแบบควบคุมด้วยเช่นกัน

เบอร์เลต และคณะ (Burdett et al cited in Axelrod, 1977) ได้ศึกษาในเรื่องการจัดที่นั่งของนักเรียนในชั้นเรียน ซึ่งเป็นอิทธิพลของเพื่อนที่นั่งอยู่ข้าง ๆ ว่า มีผลต่อพฤติกรรมของกันและกัน ซึ่งได้ทำการศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นเด็กชายซึ่งนั่งอยู่ระหว่างเด็กหญิงและเด็กชาย พฤติกรรมการเรียนของเขาก่อนการสับเปลี่ยนที่นั่งอยู่ในระดับเฉลี่ย ร้อยละ 68 เมื่อสังเกตเห็นว่า เขากับนักเรียนที่นั่งอยู่ข้าง ๆ ชอบชักชวนกันคุย ไม่ทำกิจกรรมการเรียน ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเปลี่ยนที่นั่งใหม่ ให้เด็กหญิงอีกคนมานั่งแทนเด็กชาย เด็กชายที่ถูกศึกษาจึงนั่งอยู่ระหว่างเด็กหญิงสองคน ปรากฏว่า พฤติกรรมการเรียนของเด็กชายที่ถูกศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 100 และมีการสับเปลี่ยนอีกหลายครั้ง สรุปว่า พฤติกรรมของนักเรียนที่นั่งใกล้ชิดติดกัน มีผลแก่กัน และการสับเปลี่ยนที่นั่งอย่างเหมาะสมจะช่วยให้ปรับปรุงพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนได้

เกรแฮม (Gresham, 1981) ได้วิจัยพบว่า เด็กที่ขาดทักษะทางสังคมจะไม่สามารถสร้างความสัมพันธ์อันดีกับเพื่อนได้ ทำให้มีการเรียนทางสังคมน้อย และมีปัญหาในการปรับปรุง มีแนวโน้มว่าจะเป็นสุวอาชญากรได้ง่าย

วูฟแกงและคณะ (Wolfgang et al., 1986) ได้สังเกตพฤติกรรมครูหลายปีและได้พบว่า วิธีการที่ครูนิยมมาใช้ในการแก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กมี 7 วิธีการ ดังนี้

1. การมองดูอย่างเงิบๆ (Silently Looking On) โดยแสดงพฤติกรรม
ดังต่อไปนี้

1.1 มองเด็กที่ก่อปัญหาราวกับเขาว่า "ครูเห็นเขากำลังทำอะไรอยู่ และ
รู้ว่าเขาสามารถดูแลตัวเองได้"

1.2 สังเกตพฤติกรรมและเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ทั้งหมด
ก่อนเกิดพฤติกรรม

1.3 จ้องมองและขมวดคิ้วให้เห็นอย่างชัดเจน

2. การโต้ตอบทางตรง (Directive Statements) เป็นการโต้ตอบ
ที่ครูกระทำจนเป็นนิสัย ได้แก่ พูดว่า

2.1 "หยุดนะ"

2.2 "กลับไปนั่งที่เธอ"

2.3 "อย่าทำอย่างนั้นอีกนะ"

3. การโต้ตอบทางอ้อม (Nondirective Statements) โดยแสดง
พฤติกรรมดังต่อไปนี้

3.1 โต้ตอบด้วยคำพูดทันที เมื่อเห็นเหตุการณ์ เช่น "จอห์น ครูเห็นว่า
เธอขว้างหนังสือ" หรือ "เธอคงโกรธถึงได้ขว้างหนังสือ"

3.2 โต้ตอบในใจ หรือ คิดในใจว่าเขาจะอย่างไรต่อไป

4. การตั้งคำถาม (Questions) พูดกับเด็กโดยใช้คำถาม ดังนี้

4.1 "เธอคิดว่า เขากำลังทำอะไรอยู่"

4.2 "ทำไมเธอทำอย่างนั้น"

5. การทำให้เป็นแบบอย่างที่ดี (Modeling) โดยแสดงพฤติกรรมดังต่อไปนี้

5.1 โดยการเดินเข้าไปหาเด็กที่ก่อปัญหา แล้วจุ่มมือเด็กไปที่นั่งเก้าอี้
ของเขา แล้วแสดงให้เห็นว่าเขาควรจะทำอะไร

5.2 คอยดูว่าเขาจะทำอะไรต่อไปอีกหรือไม่

5.3 ชี้เด็กที่มีความประพฤติดีให้ เขาดู เป็นตัวอย่าง

6. การเสริมแรง (Reinforcement) โดยการดำเนินการดังนี้

6.1 ครูบางคนใช้วิธีการเพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่เป็นปัญหา และให้รางวัลเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมด้วยการชมเชย หรือได้รับสิทธิพิเศษบางอย่าง

6.2 ครูบางคนลงโทษเด็ก โดยการถอดถอนสิทธิพิเศษออกไป หรือเขียนบันทึกถึงผู้ปกครอง

7. การใช้กำลังและแยกเด็กออกจากสถานการณ์ (Physical Intervention)

ซึ่งมีพฤติกรรม ดังนี้

7.1 ครูบางคนจะนำไปไว้ที่มุมอื่นของห้องหรือออกไปที่ห้องประชุม

7.2 ครูบางคนจะใช้วิธีการจับเข่าตัว หรือการพุดกับเด็ก

วูฟแกงและคณะ เชื่อว่า ยังมีการแบ่งประเภทพฤติกรรมอีกหลายวิธี แต่พวกเขาเชื่อว่า พฤติกรรมทั้ง 7 ประเภทนี้ ครอบคลุมพฤติกรรมของครูส่วนใหญ่ ครูบางคนใช้ทั้ง 7 วิธี บางคนใช้ 4-5 วิธี และมีอีกมากที่ใช้เพียง 2 หรือ 3 วิธี พฤติกรรมแต่ละประเภทส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน พฤติกรรมในการแก้ปัญหาของครูบางคนอาจใช้ระยะเวลาานเพราะครูให้โอกาสเด็กในการปรับปรุงตนเอง แต่พฤติกรรมแก้ปัญหาอื่นนั้นมักให้ครูใช้อำนาจควบคุมเด็กมากกว่า